

DÜNYAYI SIRTINDA TAŞIYAN BALIK

ÖZGÜR BALPINAR

1.

Çille¹ gecesi idi. Bu gecede dualar edilir, gelecek günlerin bolluk ve bereket getirmesi dilenirdi. Bir araya gelen aileler, akrabalar ve arkadaşlar birbirlerine şiirler okur, masallar anlatır, türküler söylerlerdi. Bol bol pişirilen lezzetli yemekler, renkli şallara sarılan sürpriz hediyeler, ardı arkası kesilmeyen türlü türlü ikramlarla paylaşma duygusu bir eğlenceye çevrilirdi.

O gece Tebriz’de, İran’ın her şehrinde olduğu gibi insanlar eğlenceye dalmışken ben ise bir tehlikeden kaçırıordum. Bizim çocuklarla birlikteydim. Beş arkadaşlık; ben, Yusuf, Ali, Farhad ve Armin... Bizi kovalayan askerlerin, en azından birimizi yakalamadan peşimizi kolay kolay bırakmayacağı aşikârdı. Oysa bir suç da işlememiştik. Biraz eğlenmek ve payımıza düşecek ikramlarla karnımızı doyurmaktan başka bir niyetimiz yoktu. Böyle güzel bir gece, senede bir defa

---

1 Yılın en uzun gecesi (21 Aralık). İran’da ve Azerbaycan’da çoğunlukla Türkler tarafından kutlanan bir bayram.

kutlandığı için bunu kaçırmak istememiştik. Kimseye bir rahatsızlık vermeden kendi halimizde eğleniyorduk.

Gece başlarken aslında daha kalabalıktık. En az yirmi çocuk vardık. Eğlenceye öylesine dalmıştık ki askerlerin bir anda nereden çıktığını anlayamadık. Bir gürültü duyuldu önce. Ne bir bağırıtı ne de bir silah sesi... Bir tehlike alarmı gibi çalınan upuzun bir ısıklık... Çocuklarla çil yavrusu gibi dağıldık. Aynı anda hepimizi takip etmeleri zor olacağından birbirimizden ayrılmıştık. Hepi topu dört askerdiler ancak şans bu ki dördü de benim bulunduğum grubun peşine düşmüştü.

Gecenin koyu karanlığında durmaksızın koşuyorduk. Askerlere nazaran daha avantajlıydık çünkü sokakları onlardan daha iyi biliyorduk. Hangi sokağın çıkmaz olduğunu ya da hangisinin nereye çıkacağını önceden kestirebiliyorduk. Ayrıca onlardan daha hızlı koşuyorduk. Sokakta büyüdüğümüz için alışkindik koşmaya. Onlarsa üzerlerindeki üniformayla, ayaklarındaki botla ve beş kiloyu bulan tüfekleriyle oldukça zorlanıyorlardı.

Niçin kaçtığımızı, askerlerin bizi niçin kovaladığını anlamak güç değildi. Geçtiğimiz hafta büfedeki bir gazeteden okuduğumuz bir haberle öğrenmiştik bunun sebebini.

Savaş yıllarıydı. İran ile Irak arasındaki savaş yedi yıldır devam ediyordu. Ülkenin dört bir tarafında insanların gönüllü olarak silah altına alındığını biz de çok önceden duymuştuk. Elbette adı “gönüllü”ydü sadece. Yaşı ve sağ-

lığı savaşmak için uygun olan her erkek gönülsüz bile olsa “gönüllü” olarak silah altına alınıyordu.

Yaşadığımız şehir Tebriz, Irak sınırına uzak olsa da savaşın yıkıcı etkisinden kurtulamamıştı. Savaşın etkisini birçok sokakta görmek mümkündü. Halk fakirleşmiş, savaş insanların sofralarına dek ulaşmıştı. Acı, ülkenin dört bir köşesine pay edilmişti. Savaşın getirdiği yoksulluk, yıkım ve ölümden herkes payına düşeni alıyordu. Ancak savaşın durmaya niyeti yoktu; artan bir iştahla daha fazlasını istiyor, hayatını feda edecek yeni canlılar arıyordu. Savaşın beklenenden uzun sürmesi ve iki tarafın da ağır kayıplar vermesi sonrası ordularındaki asker sayılarının azalması Irak ve İran’ı “gönüllü” asker arayışına itmışti. Eline silah tutuşturabilecekleri kimi bulsalar krdı. iftisi, obanı, nalburu, tesisatçısı veya hangi meslekten olursa olsun artık kimi buluyorlarsa orduya katıyorlardı. Hayatı boyunca karıncayı bile incitmemiş insanların eline silah vererek onlardan başka bir insanı öldürmelerini bekliyorlardı. Yine de silah altına alınanların on sekiz yaşının üstünde olduğu düşünülüyordu, yani gazetede öyle yazıyordu. Sıranın ocuklara geleceğini kimse tahmin etmiyordu.

Bir gece yarısı Tebriz’in sokaklarında durmaksızın koşmamızın, askerlerden kamamızın sebebi buydu işte. Grubumuzdaki ocukların yaşı sekiz ile on altı arasında değişiyordu. Hiçbirimiz yaşımızı tam olarak bilmiyorduk. Kendimi okula giden çocuklarla kıyaslayınca ben on beş yaşında olduğumu

tahmin ediyordum. Yaşımız on sekizin altında olmasına rağmen zorla savaşa götürölmek isteniyorduk. Silah nedir, savaşmak nedir bilmiyorduk. Çoğumuz ateş etmek bir yana, o ağır tüfekleri bile kaldıramayacak kadar çelimsizdik. Peki niçin bizim peşimizdeydi askerler? Eğlenceye dalmış onca yetişkin erkek dururken niçin bizim gibi çelimsiz çocukların peşine düşmüşlerdi? Bunun sebebini de sonradan öğrenmiştik.

Biz sokakta yaşayan çocuklardık. Kimimiz kimsemiz yoktu. Bir kimliğimiz bile olmadığı için devlete göre yaşıyor bile sayılmazdık. Hiçbir kaydı, belgesi bulunmayan bir insanın ölümü açıkçası kimsenin umurunda olmazdı. Savaşa götürölsük hiç kimse bize ne olduğunu sormaz, sorgulamazdı. Bizi koruyup kollayabilecek ne anne babamız ne de bir akrabamız vardı. Ailesiyle, akrabalarıyla birlikte Çille Bayramı'na katılan çocuklar eğlencelerine kaldığı yerden devam ederken biz sokak çocukları olarak kaçmaya, canımızı kurtarmaya mecburduk.

Askerlerle ikinci karşılaşmamızdı bu. İlk karşılaşmamızda durumu çok önceden fark ettiğimiz için daha erken davranıp kolayca kaçabilmiştik. Aramızda azımsanmayacak bir mesafe bulunduğu için de kısa sürede izimizi kaybettirmiştik. Fakat şimdiki beklenmedik karşılaşma yüreğimizi ağzımıza getirmişti. Titreyen bacaklarımız alışmadık adımlarla koşmaya çalışıyor, yakalanma korkusuyla yüreğimiz avuçlarımızda atıyordu.

Ne kadar hızlı koşsak da askerler o denli hızlı koşuyor, peşimizi bırakmıyordu. Koşmaya alışkın olmamıza rağmen biz bile yorulmaya başlamıştık. Korku ve panik içinde nefes nefese kalmıştık. Arada ayaklarımız bir taşla takılıyor, yalpalıyor fakat bir şekilde dengemizi sağlayıp koşmaya devam ediyorduk. Sonunda bu işin böyle olmayacağını, farklı yollara sapmamız gerektiğini söyledi Yusuf.

“Evde buluşuruz!” diye bağırarak soldaki sokağa saptı.

Biz de tıpkı Yusuf’un yaptığı gibi farklı sokaklara dağıldık. Artık herkes tek başınaydı. Askerlerin de kafası karışmış, ne yapacaklarını bilemeden tek bir kişinin peşine düşmüşlerdi. Ben koşarken arkama baktığımda peşimde beni kovalayan kimsenin kalmadığını gördüm. Askerlerin kimin peşinden gittiğini bilmiyordum. Yine de ne olur ne olmaz diye hızımı düşürmeden koşmayı sürdürdüm. Yeterince uzaklaştığımdan ve peşimde hâlâ kimsenin olmadığından emin olduktan sonra durup etrafımı kolaçan ettim. Kimsecikler yoktu. Durduğum yerde biraz bekleyerek soluklanmak istedim.

Nerede olduğumu anlamış, bulunduğum sokağı hemen tanımıştım. Fathivand Sokağı’nda çeşit çeşit hayvanların satıldığı küçük bir mahalle dükkânının önündeydim. Dükkân elbette kapalıydı. Demir kepenklerin arasından camekânda sergilenen hayvanları görünce bilmiştim burayı. Kuşlar, kaplumbağalar ve balıklar uyuklar vaziyette hareketsiz duruyorlardı şimdi. Ancak bir kıpırtı dikkatimi çekti. Bir fanusta tek başına daireler çizerek yüzen kırmızı bir akvaryum balığı henüz gözüme çarpmıştı. Camekânda durgun veya uykulu

görünmeyen, hayat belirtisi gösteren tek canlı oydu. Parlak kırmızı pulları ışıltı ışıltıydı. Karşı kaldırımdaki sokak lambasından yansıyan ışık camda kırılıyor, kırmızı balığın fanusunda bir renk cümbüşü yaratıyordu. Işıltılar içindeki kırmızı balık onu izlediğimden haberdarmış gibi yüzerek sanki bana kendini göstermeye çalışıyordu. Bu sokaktan defalarca geçmiş ve dükkânın vitrinine de bakmış olmama rağmen daha önce dikkatimi bu denli bir etkiyle çeken hiçbir şeyin olmadığını düşündüm. Şimdi niçin böyle sihirli bir an yaşadığımı anlayamamıştım. Kırmızı balık sanki yaşama sevinciyle doluydu. İçinde dönüp durduğu fanus ona dar geliyor, onu küçücük bir alana hapsediyordu. Nedendir bilmem, balığı izlerken bu kış gününde birdenbire içimin ısındığını, içimdeki sıcaklığın gitgide bütün vücuduma yayılarak beni üşümekten kurtardığını hissetmiştim.

O da tıpkı benim gibi yalnızdı. Kendi küçük dünyasını oluşturan fanusunda tek başına yüzüyordu. Camkândaki diğer balıklardan ayrı tutulmuş olmasının sebebi belki de yaşama sevinciydi. Beni arkadaşlarımdan ayıran sebep ne ise onu da diğer balıklardan ayıran sebep oydu. Kırmızı balık ve ben dışlanmıştık. Yalnızdık. Ancak dışlanmış olsak bile yaşama sevincimizi kaybetmeye hiç mi hiç niyetimiz yoktu.

Orada öylece durmuş balığı izlerken birden kendime gelince, kendimi nasıl dükkânın önüne soluk soluğa attığımı ve ne için burada olduğumu hatırladım. Minicik bir balığın aklımı başımdan alması şaşılacak şeydi. Dakikalar önce hayatımı kurtarabilmenin derdindeyken, şimdi hiçbir

şey olmamış gibi bir balığı seyrediyordum. Balık beni adeta bütün dünyadan, gerçeklikten koparmıştı. Oysaki hemen eve gitmek zorundaydım. Geç kaldığım için askerlerin beni yakalamış olabileceğini düşünebilirdi arkadaşlarım.

Yürümek için karanlık sokakları tercih edip gizlenerek, normal adımlarla yola koyuldum. Sokak lambalarının altında geçersen, üzerimdeki eski püskü kıyafetlerle yakayı ele verebilirdim. Koşarsam dikkat çekerdim. Sabırla, yavaş yavaş evin yolunu tuttum.

Evimiz diye bildiğimiz yer terk edilmiş, yıkık dökük bir binaydı. İki yıl önce buranın bir mahalle bakkalı olduğunu hatırlıyordum. Tebriz'deki birçok binada olduğu gibi savaş bu binada da canlılığı sonlandırmıştı. Malını mülkünü bırakıp uzaklara göçen pek çok insan gibi bu bakkalın sahibi de dükkânını ardında bırakmıştı. Çocuklarla biz de bir zamanlar bakkalın deposu olarak kullanılan bu üst katta kalıyorduk. Yalnızca uyumak için kullandığımız bu yıkıntı odayı ancak gecedен geceye görüyorduk. Basamakları hızlıca çıktım. Odanın kapısız girişine yaklaştığımda içeriden gelen sesler, odaya girmek üzereyken bir anda kesildi. Çocukların tedbir amaçlı böyle davrandığını biliyordum.

“Emir! Neredeydin bunca zaman?” diye bağırdı beni gören Yusuf. Sesi endişeliydi. Birkaç çocuk, sesinin tonunu azaltması için onu uyardıysa da Yusuf pek oralı olmadı. “Aklımız çıktı! Niye bu kadar geç kaldın?” diye sordu.

“Yakalanmamak için yolu uzattım,” dedim. Onlara balıktan bahsetseydim bana önce kızacaklarını, sonra da be-

ni alaya alacaklarını tahmin edebiliyordum. Böylesine bir tehlikenin gölgesindeyken bir balıkla vakit harcamam hoş karşılanmazdı.

“Senin de yakalandığını düşündük,” dedi Farhad.

“Kim yakalandı ki?” diye sordum endişeyle. Tek tek yüzlerine baktım çocukların. Herkes burada görünüyor gibiydi, kimin olmadığını seçemiyordum.

“Armin’i yakalamışlar,” dedi Yusuf. “Ali görmüş.”

“Koluna girmiş götürüyorlardı,” diye doğruladı Ali. Hınçla dişlerini sıkıp adeta yaşadığı yenilgiye öfkesini kusuyormuş gibi yüksek sesle devam etti: “Gizlice takip ettim. Ama hiçbir şey yapamadım. Arabaya bindirip götürdüler sonra. Başkaları da vardı ama bizden değillerdi.”

“Nasıl göremedik geldiklerini?” diye sinirle konuştu Yusuf. “Daha dikkatli olmamız lazımdı. Şimdi hepimiz o arabanın içinde olabiliorduk.”

Yusuf grubumuzun lideriydi; hepimizden yaşça büyük olması ve fiziksel üstünlüğü onu tartışmasız bir lider konumuna getirmişti. Bu konum ona grup içinde bazı ayrıcalıklar kazandırıyor, ilk ve son sözü çoğu zaman o söylüyordu.

Grubumuz yirmi bir çocuktan oluşuyordu. Tebriz’deki onlarca sokak çocuğu grubundan biriydi bizimkisi. Her grubun kendi bölgesi vardı ve bu bölgeler bizlerden çok önce belirlenmişti. Hiçbir grup diğerlerinin bölgesine girmiyor, çizilmiş sınırlara saygı gösteriyordu. Çoğunlukla birbirine benzese de her grubun kendine has kuralları vardı. İlk kural,

bir sokak çocuğunun sahip olduğu her şeyi paylaşmak zorunda olmasıydı. Aramızdaki birliktelik paylaşma duygusunun üzerine kuruluydu çünkü. Gruptan ayrı takılmak, grup içinde huzursuzluğa neden olacak davranışlarda bulunmak, gruptan ayrı çalışmak ve kazanılan parayı diğerlerinden saklamak yasaktı. Bunun gibi belli başlı kuralların herhangi birini çiğneyen bir çocuk ilk seferinde cezalandırılır, bir kuralı daha çiğnediği takdirde ise gruptan dışlanırdı.

Bazen çalışarak bazen de dilenerek elde ettiğimiz kazancı aramızda eşit olarak pay ediyorduk. Geceleri erkenden uyuyor, gündüzleri ise karınları tok olan insanlardan biraz yiyecek, cepleri şişkin olanlardan biraz para bulma umuduyla geçiriyorduk. Bizim için hiçbir şey güllük gülistanlık değildi. Biz bir gül bahçesinde bitmiş yaban otlarıydık; güllere zararımız dokunmasın diye koparılıp atılıyor, bahçeden uzaklaştırılmaya çalışılıyorduk. Bütün çabamız uzaktan seyretmek zorunda kaldığımız o güzeller güzeli bahçede bir yer edinme umudundan ibaretti.

İnsanlar tarafından hor görülüş, sevgiden ve şefkatten yoksun büyümüş çocuklardık. Anne ve babamızı hiç tanımamış, bir kardeşimizin olup olmadığını hiç hatırlayamamış, okula hiç gidememiş, kimseden bir takdir görememiş çocuklardık. Ne zaman, nerede doğduğumuzu bilmediğimiz için kutlayabileceğimiz bir doğum günümüz veya kendimizi ait hissedeceğimiz bir memleketimiz, yuvamız olarak göreceğimiz bir evimiz hiç olmamıştı. Yaşımızı bile bilmiyorduk.

O günlerde dünya bir kaplumbağanın sırtındaydı; açlık, yoksulluk ve sefalet içinde yaşamaya çalışırken biz sokak çocukları için zaman daha ağır ve sancılı geçiyordu. Geleceğe dair umudumuz yok denecek kadar azdı. Günü kurtarmanın derdinde olanlar, yarınlarını düşünmezlerdi çünkü. Mutluluk bizim için uzakta, çok uzaklardaydı. Büyük mutluluklardan habersiz olduğumuz için dünyadaki bütün mutlulukların küçücük parçalara bölündüğünü düşünürdük. Belki de uzakta oldukları için küçücük görünürlerdi gözümüze. Küçük mutlulukların peşine düşmüştük biz de. O küçük mutluluklar gibi küçücük avuçlarımızla, karşımıza çıkan sevinçleri, heyecanları, coşkuları yakalamaya çalışıyorduk. Kısacık bir anda, küçücük bir olayda yüzümüzü güldürecek hiçbir şeyi kaçırmıyorduk. Küçük şeylerle mutlu olmayı bilmeyenlerin kapısına mutluluğun nadiren uğradığını yaşayarak öğrenmiştik.

Ya da bunlar yalnızca benim düşüncelerimdi. Bizim çocuklar küçük mutlulukların farkında bile değildi belki. Birlikte kovalamaca oynadığımızda, ağaçta en yükseğe çıkma yarışması yaptığımızda veya küçük taşları kullanarak oynadığımız bilye turnuvalarında çocukların sevincini kendi sevinçlerime benzetiyordum. Şayet küçük mutlulukların farkında olsalardı, bu anlara dört elle sarılırlardı. Bizi sokaklara sürükleyen hayata karşı mücadele edebileceğimizi keşke gösterebilseydim onlara. Bizi dışlayan hoşgörüsüz insanların fikrini değiştirebileceğimize keşke inandırabilseydim. O zaman dilenmek, hırsızlık yapmak veya ağgözlü davranmak

yerine daha sık oyun oynarlardı. Küçük mutlulukların bile farkına varırlardı belki.

Askerlerden kaçtığımız o gece aramızda daha fazla konuşma olmadı. Yusuf ne olur ne olmaz diye aramızdan birinin uyanık kalıp nöbet tutmasını, pencereden dışarıyı gözetlemesini istemişti. Uykusu gelen nöbetçi, başka birini uyandırıp nöbeti devredecek, kendi uyuyacaktı. Reza ilk nöbeti tutmak için gönüllü oldu. Kalan herkes minderlerine geçti.

Uykuya hazırlanıyor olsak da bu gece kimsenin kolay kolay uykuya dalamayacağını düşünüyordum. Armin'in yakalanmasının verdiği üzüntü hepimizi derinden etkilemişti. Onu bir daha asla göremeyeceğimizi düşünüyorduk. Aramızda sessizce gözyaşı döken çocukların olduğunu biliyordum. İç çekmeler, hıçkırıklar kulağıma çalınıyordu. Sokaklarda sürüp giden hayat mücadelemizin zorluğu belki bizleri sert çocuklara çevirmişti ve sırf bu nedenle, ağlamak bizler için utanç verici bir eylemdi. Ancak neticesinde hepimiz birer çocuktuk. Tıpkı Armin gibi... Ve ben üzerine ne kadar düşünsem de bizim yaşlarımızda bir çocuğu silahla ve savaşıla bağdaştıramıyordum.